

ВІДГУК ОФІЦІЙНОГО ОПОНЕНТА
докторки економічних наук, професорки
ПЕРЕВОЗОВОЇ ІРИНИ ВОЛОДИМИРІВНИ
завідувачки кафедри підприємництва та маркетингу
Івано-Франківського національного технічного університету нафти і газу
на дисертаційну роботу Градового Василя Васильовича
на тему «Організаційно-економічний механізм енергозбереження в
сільськогосподарських підприємствах», представлену на здобуття наукового
ступеня доктора філософії за спеціальністю 073 – Менеджмент

Актуальність теми наукового дослідження. Глобальний економічний розвиток тісно пов'язаний із процесами енергоспоживання. Використання енергії у різних формах є основою виробництва, транспортної діяльності, сфери послуг та побуту. Не зважаючи на таку залежність в останні десятиліття все більш гостро відчувається потреба в скороченні споживання енергії і підвищенні рівня енергоефективності. Головні фактори таких проявів – поступове вичерпування природних запасів енергоносіїв і збільшення антропогенного навантаження енергетичної сфери і продуктів спалювання енергоносіїв на природне навколишнє середовище.

В сільському господарстві енергоспоживання має свої особливості, що проявляються через просторову розосередженість виробництва у рослинництві і значне переважання нафтопродуктів в енергетичному балансі. Такі фактори визначають специфіку енергозбереження в галузі, яка в першу чергу потребує дієвого організаційно-економічного забезпечення. У зв'язку із цим, питання вивчення і узагальнення теоретичних і практичних положень щодо розробки, впровадження і удосконалення організаційно-економічного механізму енергозбереження в сільськогосподарських підприємствах є досить актуальними для українських підприємств аграрного сектору.

Зв'язок теми дисертаційної роботи Градового В.В. з госпдогвірною тематикою кафедри менеджменту біоресурсів і природокористування Західноукраїнського національного університету за темами: «Розробка пропозицій підвищення енергоефективності виробництва аграрної продукції та патентний супровід технічних розробок» (номер державної реєстрації

0117U003465) та «Розробка рекомендацій та пропозицій для розвитку екобезпечного землеробства та патентний супровід нових розробок» (номер державної реєстрації 0117U003470) підтверджує її актуальність.

Ступінь достовірності та обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Наукові положення та отримані результати, які викладені у дисертаційній роботі Градового В.В., є в достатній мірі аргументовані та обґрунтовані. Теоретичне підґрунтя дисертації складають праці провідних науковців та практиків у галузі енергетичного менеджменту і енергозбереження в сільськогосподарських підприємствах. Практичні розрахунки і моделі засновані на використанні значного обсягу фактологічного матеріалу, що включає дані Державної служби статистики, Міністерства аграрної політики і продовольства, річних звітів сільськогосподарських підприємств. Обґрунтованість і достовірність теоретико-методичних і практичних положень та висновків, наведених у дисертації, підтверджується використанням у роботі комплексним методичним апаратом, що охоплює наступні методи: абстрактно-логічний, монографічний, статистико-економічний; рядів динаміки; графічний; розрахунково-конструктивний; економетричний та інші.

Фундаментальність і структурованість роботи Градового В.В. проявляється у глибокому різносторонньому і поступовому висвітленні предмету дослідження. Достовірність і обґрунтованість винесених на захист положень дисертації, а також наведених у ній висновків і пропозицій підтверджується опублікованими в наукових працях автора матеріалами, а також апробаціями на науково-практичних конференціях.

Основні наукові результати дисертації. Дослідження сукупності теоретичних, науково-методичних та організаційно-економічних засад енергозбереження в сільськогосподарських підприємствах дозволило автору отримати ґрунтовні наукові здобутки, що мають наукову і практичну цінність.

У підсумку проведеного автором наукового дослідження, особисто ним отримано такі найбільш вагомні наукові результати:

1. На основі узагальнення матеріалів роботи запропоновано методичний підхід до формування організаційно-економічного механізму енергозбереження в сільськогосподарських підприємствах, заснований на виявленні первинних факторів (тригерів) менеджменту енергозбереження, що поєднуються з узгодженими діями на макро-, мезо- та мікрорівнях (стор. 34-38) і дозволяють формувати виштовхувальний, витягувальний чи змішаний організаційно-економічний механізм енергозбереження, посилюючи взаємний вплив заходів завдяки їхній ієрархічній підпорядкованості (стор. 172-177).

2. У роботі запропоновано авторське визначення поняття «організаційно-економічний механізм енергозбереження в сільськогосподарських підприємствах» (стор. 28-29), яке уточнює сферу його застосування і акцентує увагу на необхідності диференціації впливу факторів природної і антропогенної енергії на процеси енергозбереження в сільському господарстві.

3. Позитивної оцінки заслуговують методичні положення моделювання ефективного організаційно-економічного механізму енергозбереження на основі обчислення пропорцій та еластичності зниження обсягу використання фактору енергії через збільшення обсягу чинників капіталу або праці в межах сформованої кривої виробничої функції Кобба-Дугласа (стор. 154-156).

4. Заслуговують уваги обґрунтовані автором напрями менеджменту енергозбереження в сільськогосподарських підприємствах, які узгоджуються із моделями виробничих функцій за різними видами сільськогосподарської продукції, враховують еластичність та взаємозамінність використання виробничих факторів у межах зазначених моделей, що дозволяє досягати цілей енергозбереження в найбільш оптимальний і найменш затратний спосіб (стор. 149-153).

5. Позитивно оцінюю виокремлені і систематизовані автором структурні складові організаційно-економічного механізму енергозбереження, що утворюють багаторівневу систему ключових взаємодій, ґрунтуються на

стратегічній основі, можуть поширюватися на інші сфери господарської діяльності сільськогосподарських підприємств і включають наступні елементи: стандарт енергетичного менеджменту ISO 50001:2018 (стор. 179-182), автоматизацію системи планування потреб в ПММ на засадах ERP (стор. 183-187), виявлення і раціональне використання тригерів як ключових ідентифікаторів мотивації до енергозбереження (стор. 172-177).

6. У результаті проведеного дослідження автором визначено загальні параметри енергоспоживання в сільськогосподарських підприємствах, що впливають із ринкової кон'юнктури, особливостей спеціалізації та господарської діяльності, процесів енергозабезпечення й управління підприємствами. Вони визначають загальні умови енергоспоживання в сільськогосподарських підприємствах і виступають основою для обґрунтування організаційно-економічних заходів із менеджменту енергозбереження (стор. 73-99):

7. Наукову цінність має запропонована автором удосконалена методика оцінки енергозбереження в агропідприємствах шляхом обґрунтування умов інтенсивного, ефективного та ощадного енергоспоживання, визначення концепції активного (при орієнтації на цільові та еталонні показники) і пасивного (при орієнтації на нормативні і порівняльні показники) енергоспоживання (стор. 46-53), а також доповнення виробничої функції Кобба-Дугласа за рахунок уведення до її складу фактора енергії як одного із виробничих чинників поряд з капіталом і працею (стор. 123-142).

8. Доповнена автором концепція організаційно-економічного механізму енергозбереження в підприємствах аграрної галузі заснована на виокремленні етапів енергоспоживання у процесі господарської діяльності і взаємодії із зовнішнім середовищем також характеризується науковою новизною і оцінюється позитивно з точки зору можливості пошуку потенціалу для енергозбереження як у середині самого суб'єкта господарської діяльності, так і на стику його взаємодії із постачальниками, покупцями, органами влади, науковими установами та іншими стейкхолдерами в контексті ринкових процесів (стор. 34-36; 163-166).

Повнота викладення результатів в опублікованих роботах. Кількість публікацій, обсяг, якість і повнота висвітлення результатів дослідження та розкриття змісту дисертації відповідають встановленим вимогам Міністерства освіти і науки України. Викладені в наукових публікаціях автора матеріали висвітлюють основні наукові положення, винесені на захист. Загальний науковий доробок автора за темою дисертації становить 13 наукових праць, з яких 2 розділи у колективних наукових монографіях, 7 статей у наукових фахових виданнях включаючи одне іноземне видання, 4 тез наукових конференцій. Із наведеного переліку автору належить 3,86 д. а.

Теоретичне і практичне значення одержаних результатів дисертаційної роботи полягає в тому, що представлені автором висновки і рекомендації можуть слугувати основою для удосконалення організаційно-економічного механізму в сільськогосподарських підприємствах України в аспекті підвищення рівня їх енергозбереження, а також формування стійких інструментів енергетичного менеджменту, спрямованих на підвищення рівня енергоефективності в сільському господарстві. Ключові результати дослідження доведено до рівня концептуальних положень, рекомендацій, моделей, конкретних заходів і пропозицій, спрямованих на підвищення рівня енергозбереження в сільськогосподарських підприємствах. Підтвердженням практичної значимості дисертації є їх впровадження в роботу таких підприємств та установ: ПАП «Фортуна» Чортківського району при впровадженні в систему управління підприємством елементів енергетичного менеджменту згідно міжнародного стандарту ISO 50001:2018; ПАП «Дзвін» Чортківського району, при впровадженні в обліково-аналітичну систему підприємства запропонованої блок-схеми автоматизованого інформаційного супроводу виробничих та пов'язаних процесів, спрямованої на виявлення місць та обсягу втрат енергії, а також можливості для оптимізації її використання; Департаменту агропромислового розвитку Тернопільської ОДА при обговоренні та розробці стратегії розвитку агропромислового комплексу

Тернопільської області на 2021-2025 рр.; Тернопільської філії ДУ «Держгрунтохорона», при доповненні методики ґрунтового аналізу. Наукові положення, висновки та рекомендації, представлені в дисертаційній роботі використовуються у Західноукраїнському національному університеті при викладанні дисциплін «Основи енергоефективності та енергоощадливості» й «Енергетичний менеджмент»

Дискусійні положення та недоліки щодо змісту дисертаційної роботи. Відзначаючи загалом достатній науковий рівень дисертаційної роботи Градового Василя Васильовича, слід зазначити, що робота не позбавлена певних недоліків і дискусійних положень, до яких, зокрема, варто віднести наступні:

1. В контексті обґрунтування напрямів удосконалення структурних складових організаційно-економічного механізму енергозбереження в сільськогосподарських підприємствах автор досить слушно обґрунтував необхідність впровадження в систему управління агропідприємств положень Міжнародного стандарту ISO 50001:2018 «Система енергетичного менеджменту». При цьому здобувач правильно оцінив обмеження енергоефективності, які дозволяє вирішувати цей стандарт, навів послідовність його впровадження в менеджмент агропідприємств, наголосив на необхідності використовувати цикл Шухарта-Демінга для забезпечення постійного удосконалення системи енергетичного менеджменту (стор. 179-182). Однак, автору не вдалося до кінця сформулювати і обґрунтувати ті ефекти, яких аграрне підприємство зможе досягти завдяки використанню Міжнародного стандарту ISO 50001:2018.

2. Акцентуючи увагу на пошуку альтернативних джерел енергоспоживання в сільськогосподарських підприємствах як одного із факторів енергозбереження, дисертант правильно наголошує на необхідності використання енергетичного потенціалу сільського господарства, зокрема біомаси, для виробництва альтернативної енергії. При цьому, автор аналізує і класифікує види біомаси, визначає біоенергетичний потенціал

сільськогосподарських підприємств з точки зору можливості використання енергії біомаси для їх енергетичних потреб (стор. 112-116). Однак, наукова цінність роботи була би вищою, якби здобувачу вдалося розвинути цей напрям дослідження і визначити механізми використання біологічної енергії для виробничих потреб сільськогосподарських підприємств, можливості реалізації біоенергетичного потенціалу агропідприємств і його інтеграції в енергетичну систему країни чи регіону.

3. Запропонована автором методика оцінки можливості заміщення чинника енергії факторами праці чи капіталу в межах виробничої функції Кобба-Дугласа (стор. 149-153), характеризується високим ступенем обґрунтування і має значну науково-теоретичну цінність. Можливості застосування цієї методики на практиці автор висвітлив на стор. 157-159 (в якості погодження моделі енергоспоживання із заходами енергозбереження) і на стор. 159-162 (в якості інтерпретації зміщення графіку функції і її впливу на рівень продуктивності сільськогосподарського виробництва при різних співвідношеннях факторів енергії і праці чи капіталу). Високо оцінюючи наведені положення, все ж відзначимо, що запропонована модель в межах дисертації не отримала практичного застосування в повній мірі. В цьому аспекті автору слід було зосередити увагу на обчисленні економічної складової моделі через визначення вартості зменшення обсягу споживання енергії в результаті впровадження нової технології, застосування інноваційних технічних заходів чи впровадження елементів енергетичного менеджменту.

4. Серед запропонованих автором положень розвитку організаційно-економічного механізму енергозбереження в сільськогосподарських підприємства, досить слабким є рівень посилення на успішний зарубіжний досвід у досліджуваній сфері.

5. На стор. 53-54 дисертації здобувач досить слушно запропонував і обґрунтував можливість засовувати активну або пасивну концепцію енергозбереження агропідприємства, що заснована на порівнянні показників споживання енергії з плановими або еталонними при активній концепції або з

нормативними – при пасивній. На жаль, в подальшому дослідженні цей підхід не отримав достатнього відображення в роботі.

6. Оцінюючи дисертаційне дослідження з позиції енергетичного менеджменту, акцентуємо увагу на значному обсязі положень, які направлені на використання зовнішніх, по відношенню до підприємства, можливостей і процесів, включаючи державну стратегію і політику у галузі енергозбереження, взаємодію із постачальниками й іншими контрагентами тощо (стор. 33; 101; 164; 170 і т.д.). Проте, з точки зору предмету дослідження, вважаємо, що автору слід було більш детально висвітити механізми внутрішнього управлінського середовища щодо удосконалення внутрішньогосподарських виробничих, управлінських та інформаційних процесів задля досягнення вищого рівня енергозбереження.

Водночас, підкреслимо, що висловлені зауваження і побажання мають дискусійний характер і не применшують загальної високої оцінки рівня виконання дисертаційної роботи, її практичну значущість і теоретичну обґрунтованість.

Загальний висновок

Ретельне вивчення дисертаційної роботи Градового Василя Васильовича, виконаної на тему «Організаційно-економічний механізм енергозбереження в сільськогосподарських підприємствах», дозволяє стверджувати, що вона є завершеним, цілісним науковим дослідженням, структура викладення матеріалу в якому є логічною і послідовною, підпорядкованою визначеній меті.

Наведені в дисертації положення, висновки і пропозиції характеризуються науковою новизною, мають високий рівень наукової і практичної обґрунтованості, а також достатній обсяг апробації на науково-практичних конференціях.

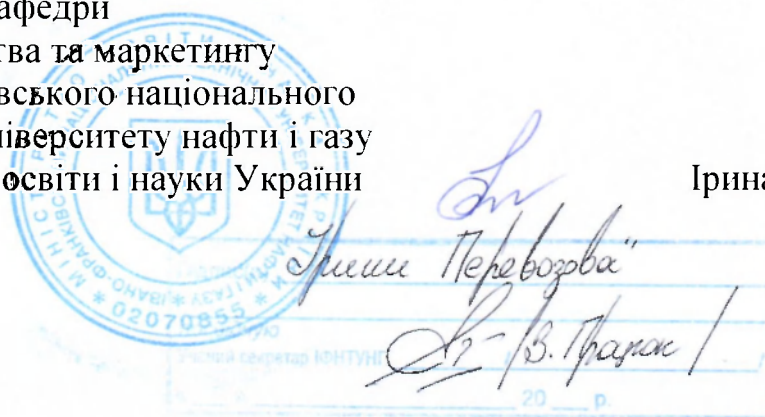
Дисертаційна робота не містить запозичених висновків інших авторів і відповідає вимогам академічної доброчесності. Обсяг дисертації, її структура і оформлення відповідають вимогам, передбаченим Наказом МОН України №

40 від 12.01.2017р. «Про затвердження вимог до оформлення дисертації» (зі змінами, внесеними наказом Міністерства освіти і науки України № 759 від 31.05.2019 року). Науковий стиль викладення матеріалу, чітка структура роботи і рівень використання методичного апарату характеризують здобувача як зрілого науковця із достатнім рівнем експертності у сфері дослідження.

За актуальністю, чіткістю постановки і висвітлення наукових завдань, рівнем науково-методичної обґрунтованості, науковою і практичною значущістю отриманих в процесі дослідження результатів, рецензована дисертація відповідає «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженому Постановою Кабінету Міністрів України №44 від 12 січня 2022 року, а її автор – Градовий Василь Васильович заслуговує на присудження ступеня доктора філософії зі спеціальності «073 – Менеджмент» галузі знань «07 – Управління та адміністрування».

Офіційний опонент:

докторка економічних наук, професорка,
завідувачка кафедри
підприємництва та маркетингу
Івано-Франківського національного
технічного університету нафти і газу
Міністерства освіти і науки України

Ірина ПЕРЕВОЗОВА